

Fővárosi Örmény Klub 2006. május 18., 17 óra
(Magyarok Háza, Budapest)

• **Örmény kultúra Szamosújváron**
Tokodi Gábor István (PPKE-BTK) dokumentumfilmje

- **Örmény képek a magyarországi visszafoglaló háborúkban**
Előadó: **Kerekes Dóra** (Magyar Országos Levéltár)
A klubestet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezi

* * *

Joikits Attila

Szilágysomlyói örménymagyarok

Mester Zsolt: Koppantó című családregejében (1979. Kriterion, Bukarest) megemlíti *Albin Kajetanowicz* őrnagy nevét. Első látásra lengyel származásúnak tűnik, a római katolikus egyháznál jegyezték be házasságát a helybeli Brandt családból származó hölgygel. Lovassági kapitányként tevékenykedett 1916-ban, szülei *Rudolf* és *Romáskán Antónia* bárónő. Rádáuti-ban született (Bukovina) 1883-ban. Vallása: örmény-katolikus. Bukovina: Ausztria - Magyarország része a középkorban, lengyel felségterület rövid időre. Özvegye hivatalos igazolást kapott Piotrkow város polgármesteri hivatalától, amelyben igazolják, hogy „*az elhalálozott Albin Kajetanowicz őrnagy, a ... méntelep volt igazgatójának özvegye Elena Kajetanowicz úrhölgy férjével 1917-től 1923-ig élt Piotrkowban.*” (Igazolás: 1924-ből). A lengyel-magyar-örmény leszármazott (a magyart Szilágysomlyón „vette fel”, a kistemetőben temették el.)

A Házsongárdi temetőben sétálva, a főkapuval szembeni úton szép sírbolt látható a jobboldalon, *Donogán Gergely* sírboltja felirattal. Földbirtokos volt (Szilágysomlyón született, Varsolc, Krasznarécse), 1875-ben született, 1912-ben nősült, felesége Gasner Ágnes, gyermekeik: Katalin (szül: 1915-ben, férje: dr. Szentpéteri Elemér, nemrég haltak meg), Gergely és Róza (szül. 1919-ben), mindketten elkerültek a városból. Szentpéteriné Donogán Katalinnak nagyszámú leszármazottja él szétszórva Erdély-szerte, Nagybanján, Nagyenyeden és itthon is. Elemér fiuk Somlyó-Újlakon gazdálkodik feleségével, a visszakapott birtokon.

Közismert nagycsalád a Lázár. Kronológiai sorrendbe véve őket, elsőként *Lázár Ignatiust* kell megemlíteni 1782-ből! Őt követi *Lázár Ödön* (városi alkapitány, 1861-1901) és gyermekei: Antal (szül: 1897), Mária-Ágnes (szül: 1898), József (szül: 1900), és Ödön (szül: 1901). A családból ma is élnek a városban, a legfiatalabb nemzedékből nemrég két ügyes, életrevaló fiút volt szerencsém tanítani. Bár a „Gyökerek” régebbi számaiban már megpróbáltam a Szilágyság, s elsősorban Szilágysomlyó örmény-magyar családjait, azoknak sorsát felderíteni, megóvni a teljes enyészettől, feledéstől, most kiegészítésként közlöm *Paskuj Antal* nevét (1870-ben született, 1902-ben nősült), felesége *Tüzes Mária*.

Korbuly Veronika (szül: 1837-ben, meghalt 1907-ben), férje néhai Fejér Gergely. *Tárkányi Gerő* ügyvédsegéd, nősüléskor (1929) örmény-katolikus hitű. *Mihály Mózes*, *Gergelyffy Eszter*. Leszármazottai élnek (az unoka és két gyermeke, egyetemisták, Soós névre hallgatnak). A Simay család tagjai közül Margit 1914-ben kötött házasságot Haller Lászlóval. *Simay Miklós* házastársa Bokros Melitta. Leszármazottai Magyarországon élnek, szilágysági kirándulásukkor találkoztam velük. Jó érzéssel tapasztaltam érdeklődésüket a város iránt.

Biztos másokban is felmerül az örök kétkedés, van-e értelme beletekinteni múltunkba? S választ kapok sokaktól: igen, van értelme, hiszen a sokszor zűrzavaros jelent, s még inkább a jövőt alakítgatjuk. A „Gyökerek” írásbelisége, rendezvényei legalábbis erről tanúskodnak.

* * *

Bakó Botond

Izmael László emlékére (1924-2005)

Nagyenyeden elhunyt *Izmael László* történelem-orsz szakos tanár. 1947-től volt tanára a Bethlen Kollégiumnak, majd 1956-58 és 1963-1978 között igazgatója. Közel két évtizedig igen nehéz időkben vezető-

ként szolgálta a Kollégiumot. Kiváló segítőtársakra talált *Nemes János*, majd *Biális János* aligazgatók személyében. Ő volt az utolsó túlélő ebben a csapatban, aki tiszteletreméltó küzdelmet folytatott a nagy múltú iskola nevének és jellegének megőrzésében. Nem egyszer kellett elhárítania az iskolaegyesítés és beolvasztás veszélyét. Ehhez okos bethlengábori taktikázással, minden lehetséges eszközt fel kellett használni.

Közismert volt igényessége és rendszeretete, valamint az igyekezete, hogy munkatársaival egyetemben az akkori időkben még élő hagyományokat az iskola diákjai és tanárai ne felejtsek el, és őrizzék. 1972-ben Nemes Jánossal együtt egyik legfontosabb szervezője volt a 350 éves évfordulónak.

A díszteremben felállított ravatalon a koporsót elborították a koszorúk, mellette a diákok sorfalat alkottak. A család, az igazgatónők és a tantestület aktív tagjai mellett megjelentek azok a ma már nyugdíjas tanárok, tanítók, akikkel akkoriban együtt dolgozott. Közösen próbálták megmenteni a hetvenes években a fejedelmi Kollégium értékeit. Búcsúztató beszédet mondott *Józsa Miklós* volt kollégája, ny. magyartanár. Véndiákként *Ladányi Sándor* marosszentkirályi református lelkész emlékezett az elhunyra.

Végakarata szerint szülővárosában, Marosvásárhelyen a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra december 8-án. A temetési szertartást *Csató Béla* katolikus esperes celebrálta, itt élő volt tanítványai, kollégiumi vendiákok és tanártársak jelenlétében.

(Megjelent a Szabad Szó, 2005. december 10-i számában)

* * *

„Nincs olyan hosszú út, melynek vége ne lenne!”

* * *

Archívumunk anyagából

Ellenzék, 1933. augusztus 20.

Dr. Papp Bogdán

Az örmény, ami volt és ami lett

Címül ezt is írhatjuk: Sorstragédia, melyet a szamosújvári örménység átélt s amelyben tizennégy évi pokoli harc után el is vérzett. Az egykor virágzó jólét után jött az elbukás. Szamosújvár csendessé lett. Az egykor zajos kereskedelmi központ, a mozgékony örmény város, temetője lett a kiválóságokban nagy nemzetségnek, melyben a városalapítók s ezek ivadécai által épített házak, mintha hatok homlokára emelt emlékkövek lennének.

* *

Röviden valamit a múltból: az örmény nemzet egy töredéke, kegyetlenül üldözötve, a nemzettestből leválva, Erzerum fővárosából, Ani-ból vándorútra kelt. A kiköltözött, hazátlan vándormadarak sok helyt kísérelték meg a települést, így eljutottak Moldovába, innen állandóan továbbbúldözve, Erdély földjére. Hogy e földön megtelepülhessenek, fejedelmi kegy kellett. E kegy bőségesen sugárzott. *Apaffi Mihály* fejedelem jóságos szívvel, rokonérzéssel mérlegelte az üldözöttek végtelen szenvedését, nemcsak a letelepülés jogát, de a teljes védelmet is biztosította. Az erdélyi nagyfejedelemség idején *II. Apaffi Mihály* már kiváltságokkal támogatja az örménységet, mely megtelepülése után azonnal város alapításra gondol, s Erdély területén mozgalmas kereskedelmi élethez kezd.

Az Örmény Kompániától a nyomorúságig

Az örménység a maga erejéből váltja meg saját jogi szervezetében, mint Örmény Kompánia, többezer hold földbirtokkal azt a helyet, melyen városát felépíti. Nyílegyenesen halad a vagyonszerzésben. Egyháznak tanácsa összetart. Tradíció lett a kereskedés mellett a földszerzés. Ez sikerült is.

Az újabb korban, hogy a községi törvény életbelépett, eddig fel nem derített módon a város birtokába jutnak az örmény kompánia földterületei s a telekkönyvi helyszíneléskor már a város tulajdonául jegyeztetnek be s vétetnek fel. A politikai község rendelkezik az örmény kompánia földbirtokai fölött. Nyoma sincs, hogy miként szűnt meg az örmény kompánia.

A világháború kitörésekor Szamosújvárt dúsgazdag örmény családok rendelkeznek nagy birtoktestekkel. A szorgalom, munka, s egészséges üzleti szellem gyümölcsöt termel. A szamosújvári örmény földbirtokosok olyan állatállománnyal rendelkeznek, aminővel az ország egy nemzetsége sem. Virágzó kereskedelmi telepek, dús legelők, szántók, kaszálóföldek, hatalmas tőkék fölött rendelkezik a nemzetség. E ja-